

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Nyomtató utca 9. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egysz. évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnék.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (József Kir. herceg-utca 54. sz.) intézendők.

Oh, jöjj kegyelet . . .

Oh, jöjj kegyelet, hű emlékezet!
A sziv oltárán hála kér helyet,
»Idők mohától nem fél a derék,«
Feledés pora sem fedí nevét . . .

Ritók sem halt meg a hű, a jeles,
Az Ő szelleme most is itt lebeg,
Hogy nyerjünk folyton új ihletet tőle,
Buzdít, lelkesít: »csak bátran

[előre!« . . .

Mig volt ereje s szive dobogott,
Nemesen védett szent, igaz jogot,
Szellem szikráit szórta nagy

[merészen,

Közügy bajnoka, hőse volt egészen.

Szivekbe írva nagy neve, emléke,
Az enyészettől mindörökre védve;
Új alkotásban, bús költő dalában
Neve csendüljön ajkainkon halkan.

Oh, jöjj kegyelet, hű emlékezet!
Ragyogd be fénnel az áldott nevet,
Hogy Vezuvtűzként mindörökre

[égjen,

Mint fénylő csillag fent a magas
[égen! . . .

Dombi Lajos.

Jel. 14. 18.

Az iskola.

Az egyház hatalma és befolyása hajdan a szorosabban vett állami teendők elvégzésére is kiterjedt. Még a katonáskodás és hadvédelem terén is a papok jártak elől. A szegényügy ellátása, kórházak fenntartása, igazságszolgáltatás részben vagy pedig egészben szinte az ő teendőjük közé tartozott. Nálunk még a kinstárnokok is többnyire a főpapok sorából kerültek ki.

Voltak iskolái is az egyháznak, egyetemet se lehetett felhatalmazása nélkül alapítani. Az iskolaügy rendszeres ellátása azonban különösen az alsó és középfokon tulajdonképpen mégis csak a reformációval kezdődik.

Az újított hit apellált a népre, az észre, a kritikai érzékre, általában arra a műveltségre és haladásra, melynek eszközei leginkább az iskolák.

Ezek lettek az evangélium alapján és mellett az új irány támaszai s a tisztított vallás hívei az üldözések korában is az iskolák környekén maradtak meg tömegesebben.

Ismeretes a nagy főiskolák szerepe egyházunk és a hazai műveltség történetében.

Hogy ez a műveltség teljesen nemzeti irányu volt, a hazai protestánsizmus hősei és nagy férfiai okozták.

Az ő nevékhöz van kötve régi irodalmunk s ha nagy íróink sorában a régi vallás hívei is helyet foglalnak, ez is a protestánsizmus hatására történik, a mely ellen való küzdelem őket munkára, erejök, tehetségök kifejtésére s a magyar nyelv használatára ösztönözte.

Szívesen elismerjük azt is, hogy a nagy nemzeti önvédelmi harcokban az egész nemzet egyetemével a más vallásúak is kivették a magok részét. De tény az is, hogy e harcokra a mi sérelmeink adták meg az okot s e mozgalmak vezérei és katonái is inkább csak a mi körünkben kerültek ki.

S ha e harcok sikerére az európai eszmeáramlatok ismerete s a nagy nyugati államokkal való összeköttetés is szükséges volt: ez összeköttetést is a mohácsi vész óta nem annyira a katolikus egyház egyetemes intézményei eszközölték, hanem inkább az a körülmény, hogy a magyar ifjak a külföldi legnevesebb egyetemeken tanultak s így módjukban volt mind az egyetemes európai eszmeáramlatokkal megismerkedni, mind a külföldiek rokonszenvét a mieink számára megszerezni.

Sokat köszönünk a múltban iskoláinknak s azok között különösen a debrecenieket, mely a három részre szakadt magyarság között az érintkezést fentartotta, nagy embereink képzését, előállítását lehetővé tette.

Iskoláinknak s ezzel egyházunknak nagy befolyása azonban lassanként aláhanyatlott. Sok iskolánk megszűnt az üldözések miatt. A nagybányai, a szatmári, a melyeket a jezsuiták lettek tönkre: a nagyváradi, a mely a török pusztításnak esett áldozatul és még sok más.

Az újabb időkben a fejlődő tanügy, a fokozottabb követelmények hatottak ránk bénítólag. Több iskolánk községi jellegű volt s mint ilyen került idegen kezekre. Másokat magunknak kellett megszüntetni.

Az eredmény lassanként a protestánsizmus meggyengülését vonta maga után s az áttérések indokainak is abban jórészt a magyarázata, hogy fiaink nem a mi vezetésünk és szellemünk behatása alatt nőttek fel s végeztek tanulmányukat.

Különösen elmaradtunk a növevelés terén. Innét származik legtöbb veszteségünk.

Hála Istennek mind a fiu, mind a növevelő intézetek terén legújabbán ismét az örvendetes fejlődés jeleivel találkozunk.

Régi tanintézetek állami és társadalmi segítséggel újra épültek, megerősödtek. Több felsőleányiskolánk meg egészen új alkotás.

Ezekre támaszkodva ismét remélhetjük a ref. egyház meggyengült befolyásának megerősödését, sőt hódításokra is gondolhatunk.

Ezért örömhír nekünk arról értesülni, hogy az egyházkerület vezetői Debrecenben egy új hatalmas főgimnáziumi épület emelésén fáradoznak s erre már több telket is vásároltak. Csak kezdjenek minél hamarabb az építéshez is.

Ezért üdvözljük a nagyváradi ref. tanítóképző intézet megnyitását olyan lelkesedéssel.

Abban a városban, a melyben hajdan hatalmas iskolánk állott s melyben szentegyházunk alig száz éve alakult meg e fontos intézmény létesítésével ismét újabb helyet foglaltunk.

A nagyváradi ref. kollégium diákjai bár hősiességet vettek a város védelmében, nem tudták meggátolni a pusztulást és legyőzte őket a török.

Reméljük, hogy képzett, mivelte nőink szerencsésebbek lesznek s nem vitézi fegyverekkel, hanem az öntudatos magyar kálvinista műveltséggel, a családi tűzhelyek oltalmában, egyházunk érdekeinek védelmezésében, a nagy társadalmi mérközésben szerencsésebbek lesznek elődjeiknél a vitéz nagyváradi diákoknál.

Segítse őket az ég és segítse azokat is, a kik e nagy fontosságú intézetek élén állanak. Azokat a kik nevelnek, tanítanak s azokat a kik kormányzás és a fenntartás gondjait viselik.

Az a körülmény pedig, hogy iskolaügyünk fejlesztése az állam törvényszerű támogatásá-

nak igénybe vételével történt s hogy a legújabbban megnyitott váradai ref. nőitanítóképző is főleg az állam erejére támaszkodik, világosítson fel bennünket valahára arról, hogy nem az államtól való merev elzárkózásban, nem az államsegély elvi visszautasításában egy szűk körre zsugorított, de magunk által fentartott iskolában van fentmaradásunk záloga, hanem az alkotmányos magyar állam segélyének igénybe vételében, okos felhasználásában és iskoláink korkövetelte fejlesztésében.

Régen maga föltségén vitézkedett a nemes és védte a hazát. de ki lenne az, a ki ma ezredeket s várakat tartana fent a maga pénzén? A honvédelem ügye a nemzet közös ügye. Ezt a védelmet ma főleg az iskolák eszközlik s e célra jogos az állam erejének igénybevétele s nem lehet lealázó a törvényben biztosított segítség elfogadása.

Emnek kell történni hát mielőbb és az egész vonalon. A miveltség dönti el még a hadjáratok sorát is. A mi egyházunk sorsa pedig egyedül ezzel áll és ezzel esik.

Legyenek rajta a vezetők, hogy megállhassunk és tovább haladhassunk is.

Dr. Ferenczy Gyula.

Az öreg Graduálról, adalékul a ref. énekügyhöz.

A mikor a reformáció hazánkban is elterjedt, elsőben is a régi egyházi keretekben helyezkedett el. A papjai is a régi vallás papjai, különösen szerzetesei valának.

Természetes hát, hogy azonkívül miszerint a dogmák másképpen fogalmaztattak és különösen az, hogy a pápai rendszer elvetetett, az első időkben minden a régiben maradt.

Legfeljebb a nemzeti nyelv használatában nyert az új világ valami jellegzetes kifejezést és megkülönböztetést.

Különösen a templomi éneklés és gyülekezeti rend tekintetében lassu az új rendszer kialakulása.

A 17. század elején azon különbséggel, hogy minden ének magyarul megyen, míg a régi formák divnak.

Az előirt bibliai részeket olvassa fel a lelkész, a ki rendszeres énekes párbeszédet folytat a kántorral és a gyülekezettel. Van rendes ünnepi liturgia, sőt litánia is. Gyakori a népies elemnek a liturgiában való helyet foglalása. Adventben, Karácsonykor, főbb ünnepeket, különösen a megfelelő vallási játékokat, verseket, vagy Husvét nagy hetében passió játékokat, később bibliai alapon megírt passiókat adtak elő, olvastak fel. Ez időszakban játszták meg az ember tragédiáját is és verses formában, hol egyfolytában, hol váltakozó karokkal éneklék az első ember Ádám történetét, bus panaszeit.

A debreceni kollégium könyvtárában őrizett öreg Graduálból sokat lehetne erre nézve megállapítani. A nagy kapesos könyv, mely a régi „potro-

hos énekes könyv“ helyébe lépett, már maga is ritkaság. Jellemző előszava sem nyelvészetileg, sem szertartástörténetileg nincs kellően feldolgozva. Hogy ment az istenítészelet ez időben? csak sejtjük. Mint illeszkedtek be az énekeskönyvi darabok, a prózák, antifonák, responsoriumok s a versecskék a mostan divatos kuplék emez ősei a vasárnapi és ünnepi istenítészeletbe, csak gyanítjuk, sokat lehetne és kellene erre még elmondani. En főleg most arra figyelmeztetem a kutatókat, hogy a Graduálhoz kötött tiszta lapokon egykoru kézzel sok érdekes feljegyzés található. Így vasárnap előírva a perikopiák és a főbb énekek. E mellékletekben foglaltatik egy-egy bőjti és nagyheti betét, a milyenről szólottam, a lamentatio Adami. A szakértő dallamát is megállapíthatja, én csak a szöveget adom, a mint következik:

Lamentatio Adami.

Hogy Ádám kiüzeték az paradicsomból az szent hely előtt állván, esetit bus szívvel jajgatja halálnak látván kinjárt, lángnak fiait össze hiva, s monda nekik akkor sírván.

2. Jaj nekem nyavajásnak, jaj bünös embernek. meg nem gyözöm számlálni számát inségemnek, mert megsebesettem, gonosz bünben estem. ördögnek kiszütéséből megfosztattam minden jótól.

3. Nem méltó megtagadnom keserőségemet, hallgassátok fiaim, gondolván bünömet, az melyért rád szállott minden gyötrő kinod, nyavalya és betegség, te testedre bocsáttatott.

4. Ki legyenek, ha kívánod, Ádám atyád vagyok Istentől alkottattam, hasonlót nem tuttam, engem személyére, teremte képére paradicsomban laktam, mindennek királya voltam.

5. Végtelen tisztaságban, bün s förtelem nélkül teremte igazságban, szentségben vég nélkül, szabadságot ada, kedvemre bocsátá, csak ő szent beszédének hagyta hogy őrzője lennék.

6. En bennem az Uristen gyönyörködik vala, azért minden állatit énnékem ajánlá, angyaloknak hagyá: lenne reám gondjok, s idő haladván, menyben el be vinne dicsőségre.

7. Rajtam hogy szabadsága, Istennek tündöklék az jóval nem jól élvén, hitlenségre hajlék, akartam hasonló Isten ember lenni, de az megtiltott fáknak gyümöcsét kezdém kóstolni.

8. En szép ártatlanságom azonnal elvesze, Istennek is képe szívemből kidüle, testem lelkem fénye gyalázatra méne, igazságom szentsége én tülem ottan elkele.

9. Ilyen drága szép jóktól, az ördög megfoszta mezítelen is hagyta, szégyenben juttata kívánám halalani Istenemnek szavát, mert tanácsát szégyenlem, hogy Éva csala meg engem.

10. Ott az én sok mentségem nem lön elégséges, hogy Éva esalt meg engem. Az is nem lön kedves kerdből kiüzeténk. Messze kergetteténk, meztelenségemre kosbört veténk testemre.

11. Jaj már ez világon, nyavaják közt lakom. Az régi sok szép jókról, mikor gondolkodom, búsul az én lölköm könyvezdegél szemem, kívánnék segícséget, de nincs ki megszánna engem.

12. Engem jaj mindenfelől, bubánat szorongat. Testemben és lelkemben, félelem tántorgat. Bünmar-dossa lelkem ninesen esendességem. Kárhozat halál pokol, tapodnak fejemen rútúl.

13. Munkával fáradtsággal az földet kapálom

Az átkot is vállamon, görbedvén hordozom. Tövis bózsa, bürök haszontalan füvek Böven teremnek nekem, bünömért őket érdemlem.

14. Fölötte sok szomorú Gargeto betegség kegyetlen kín nyavalya, sok féle nagy inség Testemen lakozik, mind halálom napig, fáj nekem nyavalyásnak, míg fia leszek halálnak.

15. En egész nemzetségem, megromla már szörnyen, nem cselekedhetik jól bár rá kedve legyen. Az bün mindent rútit. Szentséget nem épít, senki ártatlanságában nem élhet miattam mostan.

16. Búsúl bennem szüntelen, lölköm ismeretem engem azzal is mardos, hogy nagy sok én vétkem. Ördöggel fenyeget, törvénnyel ijesztget, kén köves tüzes tótól, fél szívem pokol kinjatól.

17. Jaj nekem nyavajásnak, jaj mit mit cselekedjem, óh te föld széles tenger adj tanácsot nékem Ti is szent angyalok, menyégben kik vagytok, szánjatok meg engem, szomorú bágyadt lelkemet.

18. Te is ki terjesztett meny, könyvez most rajtam. Hold, csillagok és napfény, gyászban járj miattam hogy így köll elvesznem, kezében jaj estem a kegyetlen sátánnak. Tüzében laknom pokolnak.

19. Gazdag! oh nagy istenség, vigy be engem menyben, mert vagy hatalmas Fölség szállits be kedvedben. Bűneim pediglen bocsásd meg kegyesen és érettek pokollal, ne fizés bosszu állással.

20. Rajtam nem látok senkit, hogy ki könyörülne. Avagy segítő erőt ördög ellen vetne, minden állat utál, ellenem jár s rugdal. Hatalmas. Lőn jutalma vétkeimnek.

21. Én hozzád folyamodom Irgalmas Ur isten benned lesz bizalmam te jobb karod mentsen, vallom bűnös voltom szent irgalmad várom oly mint nekem Ur Isten, hanem bocsásd meg sok bünöm.

22. Gonosz ördög markában ne érezd képedet. Ellensége lelkünknek. Bűnben ejtett minket, szabaddits, sőt engem biztasd szóddal lölköm cselekedd ezt nevedért Isteni nagy jó kedvedért

Angelus consolatur Adamum.

23. Oh ki kiált oly igen keseredett szívvel kesereg keservesen, jajgat bus jajokkal; De te vagy-é Adám, óh nyomorult ember, ezt izené az Isten hogy megsegít ez Inségben.

24. Reád száll majd jó kedve ne busulj sőt örülj, kétségben is ne essél, nem maradsz árvául, mert meghallgattatott, az te imádságod. Legyen ez neked jó hír, és vidámitó kedves ir.

25. Im származik szép szüztől Istennek egy fia idvezítő Ur Jézus, angyalok királya, ez megrontja fejét, ördögnek seregét, és téged megszabadit, hatalmas ellen erősit.

26. Világra jön emberi tiszta természetben, körröszöt, szegénységet visel kint életében, rut halált éretted, szenvedet hogy te lölköd szent vére megtisztítsa. Ujabbán ujabbán olesa.

27. Szómat jól eszedben vödd honnan tesszen ez meg, hogy te Isten kevében fogattattál címét, az az jó tétemény vigasztaló öröm nem az te érdemedből lesz, de Istennek kedvéből.

28. Pecsétli esküvését az önnön nevével, hogy mint be teljesebben jövendő időben hogy fogadásának, hogy békét gonosznak, vesd benne reménységed nem teszen másképen veled,

Adamus rursus respondit.

29. Igen megvigasztalál, édes atyám fia hogy beszédedet hallom, elmám megindula, örömöm nagy voltát, elmém nem mondhatja, ez jó hír mondásodat röpdösvén szívem hallgatja.

30. Nagy hálát az Istennek, jót ezért adok, hogy szent ígéretriből vigasztalást hallok, lelkem vídámodik, esendességben nyugszik, Igéje Istenemnek ígér oltalmat Fejemnek.

31. Teljes szível elhiszem, Teremtőm beszédét hogy betölti mindépen, az ő izenetit, miket ő akarja azt mindjárt megadja, ő reá támaszkodom megtudom hogy igaz mondó.

32. És miért hogy külömben, ez véghez nem mehet, hanem előbb az halál testemben. Éltem lelkem elevenen megmarad örökké kívánom meghalljak, így Jézushoz hamar jussak.

33. Reám azért az halált örömet felvettem, az által dicsőségem végső nap elnyerem, mert hitem jutalma Testem nyugodalma ez uton Christusommal menyben élek minden jóval.

34. No tehát magas egek, föld és minden állat örül velem találtam jó tevő urat, örülj, vigadj, tapsolj bánatot ne gondolj széles világ négy részén, emberek kik találtak.

35. Valamit esetemmel, elvesztettem kertemben megtérsz. Az Isten ismét csudaképen, az ő szent fiáért kit ada emberért és vállamra felvevém, mindnyájunk bünét fizeti.

36. Adj azért hálát neki. Emberi nemzetiség; mert csak Krisztus kedvéért adatik idvesség, bünük bocsánatja, Istennek országa, angyali fényes szépség menyei sok kincs dicsőség.

37. Ebben az dicsőségben, vigy be Jézus minket, te kin szenvedésedért fogjad kezeinket, hogy ez élet után, minden but lerázván, kivethettük menyégben, amaz szép örökéletben.

Finis.

* * *

A történeti hűség kedvéért azt is ide jegyzem, hogy a kollégiumi könyvtár Graduálja eredetileg a somorjai eklézsiáé volt. Ezt bizonyítja Rákóczi György fejedelem ismert névalírása, jelmondata után (non est currentis reque volentis sed miserentis dei), a fejedelem sajátkezű feljegyzése: a saomaorjai eklézsiáé. Hogy került a Graduál a debreceni kollégiumhoz, arról a következő bejegyzés ad szót:

„Anno 1768. Die 13-tia. Nálam lévén Furo Mihály és Tormási János az N. Debreceni Collégiumnak néhai Lakosai eő kegyelmek meglátván ezen régi Graduaet házamnál, kérték, hogy pro memoria ajándékozzam a fentemlített N. Collegiumnak, az minthogy jövendőben emlékezetben is tenné az N. Collegiumnál. Csak Somorjai árva Ecclesiánál is ha szabadság engedtetnék az fölsősigtül Documentumául lenne vagy lehetne. Azért teljes szívből ajánlom azon árva Ecclesiának 25 esztendőktül fogva méltatlan Curator Kotaj Ferencz Poson Vármegyei Somorjában küldöm pedig nálam megfordult Vítze Bibliothekariust Ur Váradí Mihály Uramtul.“

Az árva somorjai ref. egyház a 18. század második felében szünt meg. Ujabbán az egyetemes egyház segítségével ismét feltámadt. Adjon neki Isten tejedelmi pártfogókat s innét az alföldről is támogatókat.

Vén diák.

A délmagyarországi szerbek közötti missió érdekében.

Írta s felolvasta Berlinben 905. jun. 12-én Szalay J. lelkész.

Tóth József lelkész atyámfia „Missió ügyről“ írt cikkére azon észrevételezés után, mit e becses lap szerkesztője arra tett, nincs semmi mondani valóm. Ezuttal azonban közlöm egész terjedelmében azon beszédem, mit e nyár folyamán Berlinben, az elő keresztyén szövetségek értekezletén erről a missióról tartottam.

Igen tisztelt nővérek és testvérek az Urban!

Nagyon örvendek, hogy a szerbek közötti missióról néhány szót szólhatok.

És pedig annyival inkább, mert én közöttök élek és látom, hogy nincs nép, mely ma jobban szomjuhozza az evangéliomi igazságot és ki hívőbb lélekkel fogadja azt, mint a szerb nép. És nincs nép melyre nézve jobban reá illik Krisztus Urunk eme mondása: „Az aratásra való gabona bizony hogy sok, de az arató kevés.“ (Máté 9. 37.)

A szerbek, kik részben Magyarország déli részein laknak, részint Szerbiában, elégedetlenek valóságukkal s valami jobb után vágyódnak. Azt persze a legnagyobb rész nem tudja most még, hogy mi az a jobb? de keresik és pedig keresik annyival inkább, mert most már megtanultak olvasni és értelmi erejük is fejlettebb, mint csak néhány évtizeddel előbb is. Keresik és pedig annyival inkább keresik, mert érzik, tudják, hogy mostani vallásuk mellett eikell nekik pusztulni.

S ezt ők maguk mondják s papjaik megerősítik.

15 évvel ezelőtt utaztam én egy öreg espere-sükkel vasuton s köztünk ilyen párbeszéd folyt:

O: „Az én népem elpusztul, tönkre teszi a vallása.“

En: „De hát miért nem reformálják azt a vallást?“

O: „Azt nem lehet. Ezzel kell nekünk elpusztulnunk.“

És valóban a szerb nép pusztul és pedig úgy, hogy ha ez arányban foly pusztulása, mint a legköze ebbi 20—30 év alatt úgy 100 esztendő múlva nem lesz Magyarországon szerb. Holott ma az anyaországban Horvátország nélkül félmillió van.

Miért? A vallása miatt. Mert ez a vallás nem esakhogy erkölcsileg nem emeli, nem nemesíti, de teletölti gyűlölettel környezete iránt es aztán nagyon költséges es drága. Azért is lesz közöttük sok nazarénus, baptista, szombatos, methodista, hogy ezáltal megmenekedjék a vallásuk es szokásuk által előirt terhes kiadásoktól, a születés, házasság, temetés es házvédzentek ünnepe alkalmával.

Ezek azonban nem lévén bevett vallások, azért ha maguk magukat az ezen közösségekbe való belépésük által ki is rekesztik a szerb közösségből, de gyermekeik ott maradnak, kiket aztán vallásánításuk alkalmával a lelkészek kineznek es lehet mondani vérig bántalmaznak. A születést gunytárgyává teszik s a gyermekök előhaladását gátolják.

Nálunk Nagybeeskereken két nazarénus gyermeknek, dacára, hogy minden tantárgyból kitűnő volt, 3 éven át kelle ugyanazon osztályba járni, mert a szerb lelkész nem adott neki elegendőt sem a vallástánból. Már pedig a mi törvényeink szerint, ki nem nyer elegendő osztályzatot sem a vallásból, az

bármily jó tanuló is más tantárgykból, felsőbb osztályba nem mehet. Ezen okból a fentebb elősorolt vallás hívei állandó evangéliomi hitközségi alakulatot nem ismernek. S így olyanok, mint a fű a harmaton. Keletkeznek s eltűnnek. Azért gondoltam hogy mily nagy áldás volna e népnek, ha a két állam által elismert evangéliomi vallás — a református es evangélikus — folytatna missiói munkát e nép között.

Amig én így gondolkoztam, úgy 15 éve az Ur egy 17 éves fiút küldött hozzám, ki egy bibliát akart venni. Vett is. Aztán ő meg 4 ifju társa eljárt hozzám egy télen át bibliáolvasásra. Négyből nem tudom mi lett? Egy azonban a keresztyén főbb igazságokat megismerve hívővé lett. megtért, ujjászületett, jobb életre átment s vágya lett a megismert s őt boldogító isteni szent igazságot terjeszteni. Ennek neve Pavkov Mita.

Ez a Pavkov Mita azután 1893—96-ig önkéntes missiói es kolporter munkát végzett a délmagyarországi szerbek között az általam szerkesztett „Keresztyén Evangélista“ lap olvasó közönsége es Mackenzie volt gazdag belgrádi skót keresztyén támogatásával. Es merre csak járt bibliát s vallásos iratot eladott, elajándékozott, az Ur Jézusról, lélekről s annak üdvösségéről beszélgetést folytatott. Este meg hol alkalmá nyilott evangéliomi összejöveteleket tartott. Így rövid idő alatt sokakat felébresztett Nagybeeskereken, Kumánon, Mokrinban, Szerb-Itteben, Pausonon, Tomasovácon, Gorkovácon. Továbbá Bács-megyében, O Becsén, Goszpodincán, Bácsföldváron es Bács-Petrovászelón. Ezek között legnevezetesebb küzdelme Panesován volt, hol 150 hallgató s a rendőrkapitány jelenlétében 3 görögkeleti lelkésszel vitakozott fél éjjelen át, melynek vége azonban az lett, hogy bár ő az igazsággal le nem győzetett, a rendőrség azonban őt mégis letartóztatta es hazaküldte Nagybeeskerekre az akkor már 20—21 éves ifjut.

Ezután a skót missió társulat vette őt szolgálatába, mint kolportört, es most is kolportör, s a kolportöri munkák mellett evangélizáló munkát is folytat Dr. Moody András skót ref. lelkész segéd-mével. Es pedig most főleg Nagybeeskereken, hol egy kis imaházát is emelt saját házában, hol délután 3 óraker összejöveteleket tartanak, míg a délelőtöt ami templomunkba velünk együtt töltik. Ugy 40—51-en jönnek össze, koronként azonban Belgrádba is elmegy s ott is evangéliomi összejöveteleket tart, hol a mostani király I. Péter uralkodása óta szabadabb levegő fu az evangéliomi ügyre.

A vidékre azonban most már 1 éve részben gyengélkedése miatt, részben kolportöri sok elfoglaltsága miatt nem mehet s így az általa felébresztett lelkek egy része — félő — a szombatosok körébe véteti fel magát, kik most közöttük erősen munkálkodnak es erősen reménykednek is. (L. „Arató“ 1905. jul. száma.) Járt es jár még rajta kívül 4 segítő a missió mezőn, de kevés haszonnal, mert a tanulásra lelki erősödésre ezeknek is nagy szüksége lenne még. Es így, mint Pavkov Mita testvérrel eljövetelem előtt megállapítottuk: „a munka nem nagy reménységgel biztat, ha csak új szervezettel, új munkaerőt nem kap.“ S így e missiói munkának nagy szüksége lenne egy tanult, ügyes, hivatott buzgó missionarusra.

(Folyt. köv.)

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

Nyolcadik kötet. (1777—1787.) Néha túlszigoru volt és rideg ez iskolai hatóság ifjai korra tekintettel nem lévén p. o. 1777. (márc. 15.) két biennis deák iránt, kik a szentgáli és kövesdi tanítóságra nyertek kibocsátást, előbb engedélyt kértek szüloik meglátogatására, útközben Csokalyhoz tartozó Almás nevü koresmában jókedvök kerekedett és táncoltak; meglátta ezt a székelyhidi vásárról Debrecenbe visszatérő polgár és hitvese, ezek tüstént bevádolták a két deákot sőt meggyanusították kétes nővel való társalgással; két primarius küldetett Csokalyba, kihallgatni a vendéglöst és nejét; a táncolásán kívül semmi mást nem állapíthattak meg; a táncolást magok az ifjak bevallották, fel is mentettek bizonyíték hiányában a gyanúsítás alól és mégis mivel koresmáztak és táncoltak „mások botrányára” megveretésre és iskolából kizárára ítéltettek, így a tanítóságot is elvesztették. A táncolást ezen korban egyáltalában nem türték, még az 1704-iki törvény szerint is (III. sz. 26. §.) a táncoló (chorearum ductor) az iskolából kivettetik; átvették e szigoru pontot az 1657-iki Törvényből (ott III. sz. 23. §.) A kor és társadalom felfogása e tekintetben 120 éven át sem változott.

Hasonló a kor felfogása a magyar nyelv használatára 1777-től 1786. végéig e kötetben több ízben fordul elő, e nyelvért 1—3 legénynyel leebb tétellel büntetés.

Öltözetbeli eltérések idézés tárgyai: magas száru csizmák (cothurnus), bakkancs, német cipő, külső harisnyaféle, azaz kamásli (tibiaolia) viselése és fodrozott haj hordása tilos, a zsebóra fitogtatása is.

A német collatiók és német leckék mulasztásával e kötetben 11-szer találkozunk. A collatiók egy része a reggeli órákra tétetett át, mert a „collationes matutinae” 1777. november óta fordulnak elő. A vitatkozások (disputatiók) a tanteremben tartattak, aki ott nem figyelt idéztetett (1780.)

A **tüzoltó** deákok útasításukat tartoztak megtartani, rendes iskolai vétségnek tekintett a mulasztás (1780. jultus 22.); először fordul elő a jkönyvben a tüzoltó gép (machina hydraulica) s azok húzó (vectores); az 1781. (jan. 13.) a fecskendő (machina) kezelői és húzó közül 3-an nem teljesítették kötelezőségeket, idézés alá estek.

A rendes lakószobákon kívül a Kollégium 2. udvarán két-két tanuló részére külön kis szobácskák épültek régi idő óta, azért fizetés járt az építési befektetés stb. fedezésére (a többi benlakók díjtalanul élvezték a szállást, de egy szobában sokan laktak a tér nagysága szerint.) E kis szobák neve volt: casa, vagy: tuguriola, közhasználatban: *Kunyhó*. Ilyenek 1750-ben már léteztek, kemencével ellátva (Tkari jkönyv 1750.) A kényelem miatt igen keresett volt a kunyhó, megtetszik abból, hogy az 1782. évi jan. 26-iki sessióban 15 deák folyamodott, kérvén a jogot kunyhó vételre, a megállapított sorrend szerint az ülés engedélyezte azt, 3 mas tanuló meg jobbal kívánta feleserélni eddig birt kunyhóját, volt olyan eset, hogy a bérlő ingyen engedte át barátjának, s midőn a bérlő öcsese szerette volna azt megnyerni,

ez azt ajánlá, hogy a benlakó tanévének letelése után kész a kunyhó bért közecélra befizetni, csak el ne üttessék kezéről. Ezt megadta az iskolaszék. A kunyhó árak becselőül 3 deákot nevezett ki a szék, tehát nem egyenlő volt a bér, a jobbfajtaért többet kellett fizetni. A kunyhók keresettek voltak 1783-ban több folyamodott érték, mint a hány kiadó volt.

Jegyzet A Kollégium 1802-ik évi megégésekor úgy látszik a kevésbé szilárdul épült régi kunyhók elpusztultak, mert a deákok sürgetésére 1811-ben a kunyhók építése kezdetét vette, maguk a tanulók adtak rá előpénzt (Tk jkönyv 1811. junius). Egy évre már felépült hat kunyhó s 12 tanuló közt kiosztott évi 14 frt bérért. Sok kiváló tanuló lakott ezekben, előtte kis kertet is rendeztek, a hagyomány szerint egyik kunyhó falára jegyezte fel (1839.) a haldokló Nagy Imre a költészeti osztály köztanítója hattudalát: „Meddig ülsz még földi kin homálya?” stb. E kunyhók az ócska kollégium mögött állottak, s ennek elbontásával (1869.) végleg elenyésztek.

A 33. szoba „*Sellistái*” panaszkodtak (1782.) hogy az ottani alumnusok 3 napon egy hét alatt ételüket maguknak fogták le: az alumnusok megfosztattak a jótéteménytől. A sellisták (széken aluvók) mint számfeletti lakók már akkor megvalának. mutatja egyszersmind ez adat a benlakók nagy számát.

Néhány tanuló a közlecke órák alatt az ajtón álló (janitor) tilalma ellen nagy zajt (tumultus) ütött és a kapun erővel kimentek, mivel a vizsgálat kiderítette, hogy egy első éves, még tógát nem öltött tanuló, ki szegénysége miatt a Kenessei alapítványból nyerte tápláltatását, volt a botrány indítója, őt az iskolaszék (1782. aug.) a coetus háza előtt vessző ütésre (virgis caedi) ítélte, mely azonnal végrehajtatott, többi társai komolyan megintettek.

A **pénzbüntetés** mennyit tett egy hivatalos félév alatt, erre egy példa im itt. Az 1782. márc. 9. történt tisztujítástól — mikor séniorrá Keck Dániel (tolnai fi Nagyszékelyből), contrascrribává Bonyhai József, (debreceni fi) választattak volt, a következő tisztujításig 1782. szept. 21-ig tartott az iskolaszék 18 ülést, az első 3 ülésben alakulásra vonatkozó és oly ügyek forogtak, melyek büntetéspénzt nem vontak maguk után, a IV. sessiótól a XVIII. sessióig tehát 14 ülésben hozott ítélet folytán 56 m. frt. és 95 dénár pénz folyt be, melyről a táblázatos kimutatást igazolta (recensuit) Bonyhai J. contrascrriba.

Jegyzet A deáktestület (coetus) vagyonáról és pénztáráról 1724. és 1789. közti időre terjedő számadási könyv — egy nagy ivrétü kötet tartotta fenn az adatokat. A tanárok és néhány primarius névaláírásokkal ellenőrizték félvévenként e számítást. Az 1724. év elején „a bursa sacra” készpénze volt 108 m. frt. 78 dénár, a bursa victualisé 368 m. frt. 60 dénár. ezenfelül a kölesönre kiadott tőke kötelezővényei. Ebbe folyt a fekete posztó jövedelme (pretium velorum) is, melyet a senior kezelt és temetéseknél a halottvivő szekerre adatott ki a gyászlepel, évenként 30, 50 frtot jövedelmezett. Keck Dániel senior alatt a „coetus vagyon” éimenként így állt: 1. bevételi pénztár készpénzben 1630 r. frt. 47 dénár. 2. széniori vagy közpénztár 196 rfrt. 50 dénár. 3. beteg tanulók pénztára 115 rh. frt. 26 kr. 4. Kötvények (adósságlevelek) 13 cim alatt.

E félév végén a számadást átnézó Sinai tanár

pótlása ez: a külső akadémiákra szándékozókna 30 frt fizetendő ki, nevezetesen 25 frt a Báthori Szabó András alapítványból stb.

A deákok jövedelméről ugyanazon félelvről, ki-jegyzünk egy másik adatot, mely egyszersmind a kor és szokás vonásait tünteti fel. A nagyünnepekre benmaradt, (törvény kötelezte a benmaradást) u. n. *remanens tanulók* jótéteményéről az 1767—1805-ig vezetett vegyes jegyzőkönyv szól, nevezetesen az 1782. évi lap Keck Dániel sénior idejében, egyttal a debreceni templomlátogató hívek áldozatkésztségének képét is megörökíti. A debreceni egyház hívei 1782. husvét ünnepén a lelkészek ajánlókihirdetése után a 3 templomban 143 m. frt. perselypénzt adományoztak, pünköszt ünnepén a) a nagytemplomban 52 frt 93 d. b) a kistemplomban 73 frt 33 d. c) az ispotálytemplomban 17 frt. 10 dénárt, összesen: 143 frt 36 dt. Ennyi volt az u. n. alamizna. Az így bejövetelek a fennálló gyakorlat szerint 3 felé osztva adattak ki minden ünnep után, p. o. pünköszt ekképen a) a tanárok tiszteletdíj (honorarium) 9 frt. 60 dt. b) a lelkészek (concionatorok) 15 frt 30 dt. nyertek szabályosan. A fennmaradt rész 118 frt 46 d. az összes remanensek közt (kik 155 en valának akkor) egyenlően osztattak ki, mindenik kapván 76 dénárt. A fennmaradt töredék (66 dénár) a közpénztárba folyaszttott. A remanensek tömege temetési szolgáltatásokat teljesített, ezért a rendes illetéket élvezte.

* * *

Zaklatás egy tiltott iratért. A Helytartó Tanácstól Debrecen város hatóságához érkezett parancs folytán a városi tanács Szenczi József 3 éves tógás deákokat kikérte a tanároktól, a ki ki is adatott, s 1783. ápril. 15. reggeli 9 órakor a városházához kísértetett, egy óra múlva két tanácsos (egyike Hatvani Mihály) Szenczivel a collegiumba jöttek, ennek ládáját és könyvtartóját a coetus szobájába vitették, s tanár és főiskolai tisztviselők jelenlétében keresték a deák holmiai közt „Szent István költött levelének” példányát. De nem találták meg. Biztosság okáért a ládát és titkát lepecsételték, kulcsait a kiküldöttek magukkal vitték, a deák ifjút is, és a városi fogházban elzárták. Onnan néhány becsületes debreceni polgár jótállására 4-ed napra szabadon bocsátották, ládaja kulcsát is kiadták, a seniort felhatalmazták, hogy az ifjunak adja ki lezárt ládáját, ki azt felnyithatja. Megküldte a városi hatóság a tanári karhoz a Helytartósági parancsot is másolatban, mely Pozsonyban 8574. sz. a. 1783. márc. 6-án kelt. Tartalma: némileg tudva van, hogy bizonyos Szenczi József nevű debreceni tógás deák „Szent István költött levelét” leírta és a felső bányai lelkésznek elküldte, mellékelve a n.-bányai lelkész vallomása. Meghagyta a hatóságnak azon „rút koholmányt” (turpis illius figmentum) minden erővel kinyomozását, a példányok beszédését. A tanárokat felhívta a városi hatóság a példányok felkutatására és beszolgáltatására. A tanárok nevében Varjas János tanár intézkedett, de egyetlen példányt sem találhattak. Ezt levélben jelentette be a tanárkar, (1783. ápril. 28.) s jó lélekkel bizonyította a tényt.

Mi volt Szent István költött levelének tartalma? nem ismerhető, pedig érdekes volna tudni. A legmagasabb kormányhatóság „rút”-nak mondja és erélyesen nyomoztatja. A romanizmus titkos keze látszik

mozgatónak. A polgárok jóindulatára vall, hogy kezesseget vállaltak az elfogott ifjuért. A fegyelmi ügyekbe való beavatkozás módjára is egy érdekes eset ez. A kormány (állam) a debreceni collégiummal a városi hatóság útján érintkezik mint eddig. Ugylátszik az ügy elaludt itt, mert Szenczi folytatta tanulói pályáját, sőt 1787-ben szoboszlai rektorra, 1791-ben pedig óvári-i pappá lett. A letartóztatás, *börtön* (cercer) a városi hatóság körébe tartozott ekkor, az iskolaszék eddigi adatai közt *börtön* büntetésnek nyoma nincs, olvannak, melyet iskolaszék szabott volna ki, nem is volt ily helyiség az iskola épületében, midőn a „cercer” szó először jó elő (1785. Jul. 9.) a szék végzésében, egy többszörös vétségbe esett tanuló ügyében, a ki engedély nélkül ment ki a kapun, majd a kaput kívülről kövekkel dobálta, és künn tógában tartózkodott, újabb vádak is merültek fel ellene, és megkapható nem volt, lön az ítélet: mihielyt belép a kollégiumba, fogassék el és elzárásra adassék át (carceri manicipendum fore), ez a városi hatóság dolga volt akkor.

Miután tanügyi téren nem maradtak fel az osztályba sorozásra vonatkozó adatok, fogalmat nyujt egy ily esetre az iskolaszék egy ítélete, (1783. május 28.) Ebből kiviláglik, hogy a 4 éves deákok közé ujjlag belépődök *felvételi vizsgát* állottak ki, ily vizsga felvételére a tanárok neveztek ki korbább deákokat, erről azonban kitünt, hogy nem járt el megbízatásában igazságosan. A vizsga tárgya volt az ó és ujkori földrajz is, a vizsgaadó ifjunak e tárgyból jó osztályzatot jegyzett be a censor, holott valamely nevezetesebb városnak sem helyét, sem fekvését nem ismerte, sőt a vallomásból kiderült, hogy e tárgyból meg sem kérdezte az ifjút: ennél fogva a vizsgát felvevő, mint „rossz hiszemű ember” méltó lett volna súlyos büntetésre, de mégis enyhébben sulytatott: komolyan megdorgáltatott s e felett közszónoklat tartására (declamatio) ítéltetett, bizonyos te kintettel levén eddigi magaviseletére. Ugyanez ülséből látható, hogy báró Bánfi György meglátogatta a kollégiumot.

Publicus tanulók, uri fiuk, kivétel nélkül szenvedték a törvény sulyát, ha vétettek ellene, két nemes dévaj ifju éjnek idején (május 12. 1783.) a Gilányi koresmában mulatozás után puskával is ellátva, nagy botrányt okoztak, p. o. Baranyi László tanácsnok s iskolai patrónus házáat Várad-utcán megrohanták, ablakait betörték, nagy lármát csaptak stb. maga a tanács is követelte a a büntetést, a szék a két tettet nyilvános vessző büntetésre ítélte a törvény értelmében, mégis „bizonyos okoknál fogva, melyeket a szék magának tartott fenn”, e büntetés annyiban módosult, hogy a kiszabott 14 korbács ütést ne nyilvánosan, hanem a coetus házában állják, és ne szolgál tanulók, hanem curatorok hajtsák végre; ezenfelül tanu jelenlétében Baranyi Lászlót engeszteljük ki. Talán a családra nézve történt az engedékenység.

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencs
hittanár.

TANÜGY.

Sinka Lajos elnök beszéde,

az ev. ref. tanítók országos egyesülete gyűlésén 1905. aug. 20-án
Budapesten.

(Folytatás és vége.)

Szóval, akartuk és akarjuk, hogy a református népiskola — mint eddig, úgy ezután is — versenyképes maradjon, jó hírnevéhez méltó legyen és ha e törekvésbe maga a tanító is nagyobb erkölcsi súlyt nyer és szaktéren, valamint társadalmilag is méltóbb megbecsüléshez jut: ezt örömmel fogadja és törvényes intézkedéseivel készséggel biztosítsa a vezető felsőség.

Ezek mind tiszta, nyílt igazságok, tanügyfejlesztési szempontból oly követelmények, melyek teljesítése elől az egyház továbbra el nem zárkozhatik és ellene, még tisztán emberi tekintetekből is kifogást nem emelhet.

A régi elavult világnézetek csak a csendes ki-mulást teszik megváltozhatatlanná és biztos, de disztelen sírját ássák meg annak a reformált egyháznak, mely éppen azért reformált, hogy a kor intő szövegét mindenkor megértve kezébe ragadja a haladás, a fejlődés zászlóját és életerejét mindég az egészséges reformok beillesztése, okos alkalmazása által frissítse fel és bizonyítsa be kézzelfoghatólag.

Igy fogva fel a dolgot s ilyen irányban vezetve az ügyeket, bátran remélhattunk, miszerint az új alkotmányozó zsinat hol annyi jeles, tisztajellemű és ősi református hagyományok istápolása és hatása alatt felnőtt férfiu gyűl össze, biztosan megtalálja a kibontakozásnak vezérfonalát s nemcsak felismeri, de orvosszerét is megtalálja azon koros tüneteknek melyeket, mint egy sorvasztó betegség jelenségei itt is ott is láthatók református egyházuink életnyilvánulásaiban.

Bátran hihettük ezt, hiszen ősi nagy családok ivadékai, nemzeti életünk vezérei, a társadalmak szabadelvű, demokratikus fejlődésének barátai valamint a vallás-erkölcsi élet legelőkelőbb és leghivatottabb őrei gyűltek oda, a tanácskozás asztalához.

Es mindnyajan hirdették: „Megkell szeszvezetni az egyházat anyagilag és erkölcsileg s be kell rakni régi alkotmányos kormányzásának keretei közé mindazon szerveket, melyek az újabb kori fejlődés ekos és jogos követelményei s így az erőnek, a jövőben való egészséges megépítésének biztosítékai.”

Ilyen körülmények között gyermeki bizalommal készítetük el s terjesztettük be újabb emlékiratunkat, rámutatva abban a legmélyebb tisztelettel bár, de férfias nyíltsággal mindazon kívánalmakra, melyek — szerintünk — az egyházalkotmány kereteinek kibővítésénél úgy az iskolaügy fejlesztésére, mint a tanítók munkájának nagyobb megbecsülésére szükségének mutatkoznak s bizonyos mértékig új vért hivatvák bevezetni az egyház életének erősödő testébe, midőn a tanítóság, mint kifejlett harmadik rend törvényes formában beillesztetik az egyházi és iskolakormányzás nagy rendszerébe.

Mert ilyen intézményes ujjításokkal, t. i. az erők összevonásával és lekötésével veljük mi elérhetőnek a célt, az egyházi élet benső meg szilárdítását.

Emlékiratunk elkészült s már jó idején belett terjesztve a zsinati elnökséghez, valamint az egyetemes iskolaszervezési bizottság elnökségéhez s mindenütt zörgettem és többen próbáltuk a közvélemény érdeklődését nyilvános hírlapi uton is felkölteni, csak hogy történjék valami ott, az egyházi törvényhozásban a mi igazaink megismerésére nézve.

Mikor már a zsinat összegyűlt, igyekeztem kinyomott és még készletben levő emlékiratunk példányait az egyesek kezébe juttatni, sőt mikor a készlet elfogyott és a mi jeles kartársunk, Simon Károly mint megválasztott zsinati atya, szintén felkerült Budapestre; az emlékiratot lényegében kivonatolva újból összeállítottam, kinyomattam és Simon Károlyhoz küldtem kiosztás véget.

Ő itt fent, minden erejét megfeszítette, hogy értékes eredményeket érjünk el, meg is hallgattak felszólalásait s talán egy elszalasztott közbeszóláson kívül, nemlís történt a vita folyama alatt olyan, mely a tanítót akár személyében, akár hivatalos állásában bántotta vagy lekicsinyelte volna s így az erkölcsi elismerés teljesen felszinen maradt a tanítók iránt.

Ami egyetlen képviselőnk, Simon Károly folytást levezetésben állott velem, értesített a történetekről, ismertette a helyzetet és hangulatot, viszont én elmondottam véleményemet s együtt kerestük a módokat, melyek alkalmasak volnának az eredmény biztosítására.

Hát az eredmény jó részben előttünk van. A zsinatnak első, nagyobb ciklusa már lezajlott, munkásságának eredménye köztudomásu s mi fájdalommal mondhatjuk el, hogy: sok várakozásunkban csalódtunk, és sok reménykedésünk összetört.

Az iskolaszervezetben általánosan megállapított elvek, sőt a részletek is tanubizonyoságot tesznek arról hogy új, a korszellem követelményeinek megfelelő átalakulás ne várjunk, sőt bizonyos mérvű visszafejlődésre legyünk készen, mint azt az igazgató tanítóság elvének elejtésénél tapasztaljuk, mert több mint bizonyos, miszerint a zsinat további tárgyalásait is az a szellem logja uralni a mely eddig minden ténykedésben megnyilatkozott.

Legelszomorítóbb azonban mindenek közt a fizetés rendezés nagy kérdésének eldöntése. Itt már csakugyan többet várhattunk, mert hiszen nem egyedül a tanító személyéről anyagi existenciájáról van itt szó, hanem a lenni vagy nem lenni végzettszerű kérdése lett felvetve az iskolák életére nézve.

Ha nincs tisztességes fizetés, egyenlő alapon minden, más jellegű iskola tanítójának fizetésével: akkor nincs tanító és nem létezhetik iskola. Vagy mondjuk; akadnak tanítók, de csak olyanok kik kihullva a szellemi rosta nagy próbáján, ott maradnak mint ocsu, a garmada után s végső esetben oda-tapadnak az egyház testéhez élőködni, tengetni s végre lassanként elsorvasztani a jó hírnevű és versenyképes iskolákat.

Az egyetemes egyháznak ép oly kötelessége s elsőrendű feladata iskolái érdekében egyenlő alapon rendezni a fizetéseket mint a milyen feladata és kötelessége volna az tanítói érdeekében is.

Miért nem történt ez meg? . . . Az ember gondolkodik és kutat az okok után, mert hiszen az egész zsinat komolyan óhajtotta ezt az egyenlő alapu fizetésrendezést kitétszik ez azon deklarációból, mint a törvény paragrafusába is felvételni óhajtott, hogy t.

i. „bár óhajtjuk és eliskmertük, hogy tanítóink alapfizetése sem tehet kevesebb az állami tanítók fizetésénél: . . . mindazáltal a mostani viszonyok . . . körülmények — stb. miatt ez uttal 800 koronában állapítatik az meg” . . . stb.

Hát hiszen jelentésem keretében nem kereshekem az okokat. Nincs annak itt helye. Annyi kétségtelen, hogy a zsinat jóakarata erkölcsi elismerése nem hiányzott tanítói iránt, még a jövőre való biztatgatást sem sajnálotta; de a reális eredmény mégis lehangoló elszomorító.

És ami ebből következik, az is kétségtelen, hogy t. i. a reform. tanítóság nem fog megnyugodni a történeteken, hanem teljes tisztelettel s e mellett férfias bátorsággal tovább kér, tovább zörget s minden törvényes eszközt felhasználand és minden számottevő felsőséget szakadatlanul unszoland arra nézve hogy ez a szegyonfolt, a 800 koronás alapfizetés eltűnjék a földszinéről.

A zsinat ismét összeül s a törvénytervezet alkotmányi részét tárgyalandja. Nekünk tovább kell küzdeni s megkísérteni e résznél kívánalmaink érvényesítését.

Tegyük meg itt is kötelességünket, ne mondhasssa senki, hogy elernyedtünk, letetjük a fegyvert, mert az elhervadt remények után is remélnünk kell abban, hogy a kitartó küzdelem megtermi a sikert s az újból feltámadt bizalom „az atyák szívét a fiakhoz hajlitja” . . . hogy épüljön és virágozzék a Sion.

Nem magunkért küzdünk mi, hanem a jövőért és aki ezt nemcsak tudja, de érezi is, annak ereje meg nem lankadhat.

A nő paedagogiai hivatottsága és a tanítónő kérdés.

Székfoglaló és iskolai évet megnyitó beszéd.

Mélyen tisztelt gyülekezet!

E mai napon a kulturának, a világosságnak hajléka nyílik meg, melyet emelt a kor sürgető problémáit megértő protestáns szellem. E hajdan „hegyen épített város” fellegvárából egy nagy hírű iskola szórta fényét végig a széles Alföldön harmadfél száz esztendővel ez előtt; ám egy nemzeti szerencsétlenség elseperte a Muzsák hajlékát, lakóit elszélesztette. A hamvaiból újra éledő Phoenix első szárnyarebbenése ez iskola alapítása, melyet fölemelt Isten segítségével e környék reformált hívőinek serege összerakott fillérekéből, azért, hogy gyakorolja iskolafentartó jogát, hogy hirdesse benne az evangéliumi szellemet mentesen a felekezeti elfogultság zárközöttségától, neveljen az életben helyöket megálló tanítónőket s ezzel hozzájáruljon a kor egyik nagy horderejű problémájának: a nőkérdésnek megoldásához.

Mert a nagy socialis problémák között ennél alig van nagyobb jelentőségű s ennek megoldására irányuló törekvésnél alig van jogosultabb törekvés. A nőkérdés, habár már százados története van, úgy lép elénk mint egészen modern problema, mely a jelenkor viszonyaiban fogamzott. A termelési viszonyok, a változott világnézet, két, a mai gazdasági korszakra jellemző jelenséget hoztak létre, u. m. a nagy üzem megnövekedését és a nőknek a kereseti pályákra való todulását. Ez utóbbi jelenségnek részletjelensége a tanítói hivatás nagymérvű választása amely körülmény a socialis kérdéseknek egy újab-

bikát érlelte meg: a nő paedagogiai hivatottságának kérdését és az ezzel összefüggő tanítónőkérdést. Legyen szabad ez alkalommal ezeknek a mélyére pillantani!

* * *

Hogy a gazdasági és a népesedési viszonyok mennyi nőt tereltek a kereseti pályákra, azt a világ az utóbbi évtizedek statisztikai közleményeiből tudta meg. A számok mutatják, hogy vége annak az időnek, amikor a nő csak az élet poésisének tartatott. Kitűnt, hogy a nő gazdasági élet egyik tényezője, aki az akadályokon is nagy erővel gázol át. Erre kényszeríti az a körülmény első sorban, hogy általában Európa minden országában többen vannak, mint a férfiak s ebből kitolyólag csökkent a férjhez menetelre való kilátásuk. E körülmény nem annyira az alsó néposztályra, mint inkább a közép és felsőbb társadalmi körökre hat nyommasztólag, a hol a leányok két ötóde marad saját biztos otthon nélkül. Mit tehetnek ezek mást, minthogy jól vagy rosszul a létért való küzdelemben a maguk lábára állanak s nemük jogait igyekeznek érvényesíteni? Az önfentartás kötelessége önállóságra, kereseti tevékenységre és a férfi pályák invasiojára kényszeríti őket. Oh mert a rokonról-rokonra járás, az alamizsnakenyer keserves és az emberi méltóságot elsorvasztó!

A fentemlített kényszerhelyzetet súlyosítja az is, hogy a gyárrendszer behozatala a nő magángazdasági tevékenysége elé folytonos akadályokat gördít. Még néhány évtizeddel ezelőtt a háztartás a nő ipari tevékenységét nehezen nélkülözhetette, míg ma már mind kisebb lesz a munka köre a házi ipar terén. A célszerű tevékenység ama hiánya mellett nem kell figyelmen kívül hagynunk még a szellemi fejlődést sem, amely az embereket az egyéni életben egymással szemben nagyobb igényűekké és érzékenyebbekké teszi.

A nő veszélyeztetett existenciájának ily körülmények között csak a komoly, életcélá lett munka adhat biztosítékot s tartalmat. Csak a határozott hivatás teheti a nőt egy nemzet organismusának élő, hasznos tagjává, csak a neki megfelelő hivatás fejtheti ki benne a nőességet és az egyéni szabadságot.

Ilyen magaslátról tekintve, a nőknek a kenyérpályákra való nyomulása nagy jelentőséget nyer. A sokat panasztolt gazdasági változás úgy jelenik meg: mint a socialis haladás kétségbevonhatatlan jele; a női nemnek munkára való igénye: mint mély erkölcsi jelentőségű törekvés. Valóban, akit a nő társadalmi egyenjoguságának gondolata tölt el, nem engedheti meg, hogy a nőknek az existenciához, munkához és egyéniséghez való joga külső tekintetek miatt megrövidítettessék. Ma már a gazdasági helyzet mellett a korszellem is föltétlenül követeli, hogy a nők számára minden olyan hivatás hozzáférhető legyen a melyen a kötelesség szigorú teljesítése mellett a nő tulajdonképeni hivatása: a házasság lehetlenné nem válik.

A mai kor e socialis felfogása mellett ha belső igazságát nem is, de meggyőzőerejét elveszíti a 18. század végén divatos természetjogi társadalmi elmélet, amelyet az emberi jogok kikiáltása után hirdetett először egy francia nő: *Olympe de Gouges*, majd egy angol *Mary Wollstonecraft*. Ez elmélet szerint az általában a férfival egyenlő erkölcsi igényei vannak a nőnek, mint szintén észlénynak. Ez alapon kívánták a nő számára a hivatásválasztás szabadságát, a polgári jogokban való teljes részvételt, a képzés sza-

badságát és végre a két nem számára az egyenlő sexualis morál elismerését. Látni való hogy e problémának nem gazdasági, hanem etikai a kiindulási pontja. Sok évvel később e követelések igazságának nem kisebb képviselője támadt, mint *Milt Stuart*, a nagy angol bölcész. Ő a nő egyenjogúságát és kereszt-képességi egyenlőségét kétségen kívülnek tartotta, mert ő a nőt erkölcsileg és értelmileg éppen olyan értékesnek látta, mint a férfit. Nagy erélyvel utasította vissza ellenfeleinek állításait, akik a nő természetéből annak alacsonyabb képességeire következtettek. Mint nemzetgazdász a nő nem elnyomása ellen tiltakozott, mert azt az emberi haladás főakadályának látta. Mill Stuartban a feminizmus nagy erőt nyert, de viszont olyan utra lépett ezután, mely rendkívül fenyegette a nő anyai rendeltetését, a családot, a társadalmat. A „Frauenrechtlerin“-ek eme törekvései ellen szólalt fel a legújabb időben a széles körben ismert genialis svéd tanítónő: *Ellen Key* több művében.*

Kétségtelen, hogy ha a 18. század felfogásával szembe teljes elismerést nyer a socialis alapon való megoldás, az egyszersmind megoldása lesz a nők hivatása kérdésének is. Ha általános meggyőződéssé válik, hogy a két nem szellemi sajátágaiban alapvető különbségek vannak, megszűnik a két nem közötti küzdelem s lehetővé válik a hivatási munka elhatárolása. Igen helyesen mondja a nő kérdés egyik németországi vezetője: Helene Lange: „Szűnjék meg a mechanikus munkafelosztás, akkor meg lesz a szerves, a lényegszerű munkafelosztás. Adjatok a két nem sajátágaiknak egymás mellett minden kulturális téren teljes munkakört, akkor kitűnik, hol utalnak különös erők különös munkakörre. Akkor jön el az a pillanat amelyben azok a határvonalak amelyek ma elválasztanak, összekötő vonalakká lesznek, a mikor a nemek különböző sajátosságát a a közös kulturális munkásságban is áldás gyanánt fogják érezni s a nemek több vagy kevesebb értékűségnek botor kérdése soha többé fel nem vetődik, mivel mindenik tudja, hogy minden közösség mellett is a másikban is van valami sajátos, valami értékes, valami nem pótolható.”**

Amit fönt a nőkérdésről általánosságban mondtunk, az áll különös értelemben a *tanítónők kérdésre* nézve is. Abban is ugyanazon gazdasági és erkölcsi problémák lépnek elénk. Csak keserű szükség, a physikai vagy lelki éhség űzi ki a szülei ház békés esendjéből a kenyérpályára a közép és felsőbb társadalmi körökből származott leányokat, hogy a legtermészetesebb emberi jogot: az existencia jogát igénybe vegyék, sokszor társadalmi állásuk és szerenésük feláldozása árán. De míg a férfi előtt a hajlama és tehetségek megfelelő összes pályák nyitva vannak, addig a szegény nő elé a csökönys előítélet sokszor áthághatatlan korlátokat állít. Hány családban tartják még most is tisztességtelennek az üzleti, az ipari vagy a házi foglalkozást s csak az u. n. „felsőbb pályák“ képeznek kivételt! ... Hogy vajjon a leányok a felsőbb pályákra mutatnak-e elég képességet, ez a pályaválasztásnál közömbös és mivel az orvosi és a művészi pálya még keves ki-

látást nyújt, majdnem kivétel nélkül a tanítónői pályára tolnak. Elmaradhatatlan következményei: a rossz alkalmaztatási viszonyok, a közvélemény csekélylő véleménye a tanítónői állás iránt, a hivatatlank gépies, érdeknélküli hivatali forgolodása, amelyek a tanítónői pályának nem kicsinylendő veszedelmei. Bizonyára a nő társadalmi egyenjogúságánál fogva igényelheti a társadalom mindenoldali támogatását. De az is bizonyos, hogy az iskola egyenlőli menedéke a *célságha jutott női existenciának nem lehet*. És mivel a tanítói pályára való lépésnél nem a gazdasági és természetjogi okok a döntők, hanem egyes-egyedül döntő a *képesség, az arravalóság*: a tanítónők kérdés első sorban pszichológiai és physiológiai problema, tehát közelebből meg kell vizsgálnunk a *nő pedagógiai hivatottságának kérdését*.

(Folyt. köv.)

Nagyvárad.

Sáfrány Lajos

ref. tanítónőképzőint. igazgató.

A magyar ev. ref. tanítók országos közgyűlése.

Folyó évi aug. hó 20 án tartotta meg a Magyar ev. ref. tanítók országos egyesülete évi rendes közgyűlését Budapesten. A tárgysorozat legérdeklőbb pontja a ref. tanítók fizetésrendezése és a kántortanítók nyugdíjügye volt. Ezt megelőzőleg azonban Sinka Lajos egyesületi elnök tartotta meg az igazságérzet és lelkesedés hevéből duzzadó megnyitó beszédét, melyet a jelenvoltak nagy figyelemmel hallgattak s gyakori éljenzéssel jutalmaztak.

Az elnöki megnyitó bevezése után Simon Károly alelnök indítványozta, hogy ezen megnyitó beszédet nyomassa ki a közgyűlés s minden zsinati képviselőnek küldje meg. Majd, mint zsinati képviselő, vázolja a zsinat eddigi lefolyását, javasolja, hogy az alkotmányi rész tárgyalásánál ismételjék meg kérelmünket, és szövegezzük fel a hazai ref. tanítóegyesületet, hogy azok is folyamodjanak külön-külön a megyéjükben levő zsinati képviselők útján kérelmünk teljesítéséért. A közgyűlés mindkét indítványt elfogadta.

Ezután Ritoókh István, Kovács Alajos és Szalóky Dániel kartársak adtak be határozati javaslatokat arra nézve, miképpen orvosoltassék a ref. tanítók, különösen pedig a kántortanítók fizetésrendezésénél s ez utóbbiak nyugdíjigényének megállapításánál felmerült és felmerülő sérelmek. A közgyűlés e javaslatok alapján elhatározta, hogy küldöttség útján fogja kérni a zsinat elnökségénél és az alkotmányos magyar kormánytól az egyenlő t. i. az 1400 koronás alapfizetést, továbbá azt, hogy a kántori fizetés választassék külön a tanítói fizetéstől s a mennyiben az így különválasztott tanítói fizetés nem üti meg a törvény által megállapított alapfizetést, pótolja ki ezt az állam az ország pénztárából s ezen határozatát hozzájárulás és pártolás végett megküldi a magyarországi ev. ref. tanítók orsz. bizottságának is.

A gyűlés további folyamán kimondották az egyesület további fennállását és megválasztották nagy lelkesedéssel Sinka Lajost ismét elnöknek, a többi tisztviselők és választmányi tagok is megmaradtak azon változással, hogy egy elhalt választmányi tag

* *Ellen Key* Miszbrauchte Frauerkraft. Leipzig 1898. Das Jahrhundert der Kinder. Berlin. 1902.

** *Helene Lange*. Intellektuelle Grenzlinien zwischen Mann und Frauen. Berlin 1903.

helyett Dr. Baresa János debreceni tanítóképzőint. tanárt választották, az orsz. bizottság igazgató tanácsába pedig képviselőül Kecskeméthy László egyesületi titkárt kiküldötték s a meglevő 2 alelnök mellé 3 új alelnök választását a jövő gyűlésre használták. Ezzel az elnök a gyűlést a jelenlevők lelkes éljenzése közt berekesztette.

Nem tartozik ugyan ezen referáda keretébe: de mégis, mint igen érdeklő dolgot felemlítem, hogy az augusztus 22-én tartott országos bizottsági gyűlés, a Földes Géza-féle „Tanítók Törvénye” tárgyalása alkalmával, Sinka Lajos elnökünk javaslatára s a jelenlevők általános helyeslése között elfogadta és jegyzőkönyvbe vette azon immár 30 év óta hangoztatott kívánalmát a magyarországi össztanítósnak, hogy: *a Magyarországi összes népiskolák mielőbb államosítsassanak.** Sok szó és igazság elhangzott már 30 év óta e kívánalom mellett a magyarországi össztanítósnak ajkairól, nem szorul tehát az már bővebb indokolásra: annyit azonban mégis szükségesnek tartok felemlíteni, hogy az újabb népiskolai törvénytervezet alapján még sokkal rosszabb állapotba jut az autonómikus iskolák kormányzati joga, mint a milyet azok fentartói jelenleg élveznek.

Kecskeméthy László.

KÖZÉLETÜNK.

A debreceni egyházmegye közgyűlése.

Szeptember 6-án tartotta meg a debreceni egyházmegye a szokásos őszi közgyűlést Debrecenben. Davidházy János buzgó és szép imádkozása s megnyitó beszéde után a megjelentek vétettek számba s a tárgysorozat állapított meg. A szavazatszedő bizottság jelentést nyújtott be a két világi tanácsbíróra beadott presbyteri szavazatokról, melynek értelmében Kovács József Debrecen város polgármestere s Nadányi Pál birtokos lettek megválasztva. Az új tanácsbírák le is tették a hivatalos esküt s Kovács József lendületes szavakban köszönte meg társa nevében is a presbyteriumok bizalmát, melyet kötelező előlegül kíván tekinteni arra nézve, hogy a tanácsbíróssággal járó kötelezéseket hiven és buzgó törekvéssel teljesítse. Részvétét fejezte a közgyűlés Lengyel Imre, Ritoók Zsigmond s Zsigó Endre egyházmegyei gondnokok halála felett. Valóban megdöbbentő eset, hogy rövid félév alatt, a tavaszi e. megyei közgyűlés óta három egyházmegyét fosztott meg a halál jeles gondnokától az egyházkerületben. Terjedelmes, mindenre kiterjedő gondos figyelemről s hű örököséről szóló jelentést terjesztett be az esperes az egyházmegyei látogatásról. Nagy elismerés illeti buzgó egyházmegyei gondnokunkat, a ki az esperes oldala mellett személyesen részt vett az egyes egyházközségek meglátogatásában, ahol dereka-

san ki vette részét ugy az egyházi élet ügyeivel mint az iskolák megvizsgálásával való foglalkozás által. Az iskolák vizsgálatát a több iskolákkal rendelkező egyházakban a látogatóság maga között felosztván, buzgó gondnokunk a legnagyobb kitartással s tudással vezette a növendékek kikérdezését. Az esperesi jelentés kedvező képet nyújtott a látogatás eredményéről, néhány gyengébb iskola, egy helyen a számadás hiánya zavarta csak a szokott rendet. A kedvező s megnyugtató helyzetről örömmel vett tudomást a közgyűlés, s elismerését fejezte ki a látogatóság odaadó lelkiismeretes munkálkodásáért. Az egyházm. tanügyi bizottság jegyzőkönyve felolvastatván a felmerült különben kevésbé fontos ügyekben megtette a közgyűlés a szükséges intézkedéseket. A két rendbeli lemondás után üresedésbe jött e. megyei gazdasági bizottsági elnökségre a közgyűlés egyházi ügyeink iránt odaadó buzgósággal, időt, fáradságot nem kimélő áldozatkészséggel munkálkodó dr. Kőrössy Kálmán világi jegyzőt választotta meg. A biharudvari tanítói díjlevelet nem találta megerősíthetőnek az e. megyei közgyűlés. Beható tanácskozás tárgyát képezte a közgyűlésnek a gazdasági bizottság véleménye az egyházkerületi közigazgatási költség címén szedett összegnek hova fordítása kérdésében. A javaslat szerint a 2090 k. évi összeg az egyházkerülettől vett felhatalmazás alapján továbbra is szedetenék s mintegy felerészben az e. m. tisztviselők honorariumainak s a megbizottak, kiküldöttek, a tanácsbírák díjainak némi rendezésére, másik felerészben pedig a deficitel küzdő egyházmegyei közigazgatási pénztár megerősítésére fordíthatnák azzal a cézzel hogy idővel ezen a címen az egyházközségek terhen könnyíteni lehessen. Az érdekes eszmecsereből ki kell emelnünk, hogy Jánosi Zoltán debreceni lelkész a honorariumok s díjazások kérdésében elfogadja az előadói javaslatban foglalt módosítással a gazdasági bizottság indítványát, de a közigazgatási pénztár javára fenmaradó 1100 koronából a debreceni főiskola fejlesztésére, közelebről pedig az egyetem céljaira indítványoz évi 500 koronát juttatni. Javaslátát ihletett lelkesedéssel indokolja meg, s hozzá járul az utánna tett azon módosításhoz, hogy ez az évjáradék ugy tekintessék, mint a debreceni egyházmegye egyházközségeinek adománya. Azonban nem látva még tapasztalatszerzés nélkül az eredményt, hogy mennyire fogná igénybe venni a honorariumok emelése a közigazgatási pénztár erejét, aggódva a miatt is, hogy a közigazgatási pénztár megerősítése kevésbé lenne biztosítva, ha a gyarapítására szánt összeg fele erejéig már most lekötötnék; meggondolva azt is, hogy az egyházkerület e költség szedéséről csak a megfelelő államsegély folyósítása idejére mondott le, tehát csakis feltételesen: a közgyűlés nem találta tanácsosnak a Jánosi Zoltán igen szép indítványát most elfogadhatónak; kimondta tehát határozatilag, hogy az esperes honorariumát 400 koronával emeli, a helybeli tanácsbírák napdíját 8 koronában, a vidékiekét 10 koronában, az egyházi jegyzők honorariumát 100—100 koronában, az újonnan szervezett gazdasági bizottsági jegyzői állás díjazását 50 koronában állapítja meg. A gazdasági bizottság javaslatából azt a részt, mely a világi jegyző irodai átalányára 40 koronát vett fel, az előadó dr. Kőrössy Kálmán azon nyilatkozatára, hogy a világi jegyzők a hivatalukkal járó irodai kiadásokat sajátjokból is készséggel teljesítik, a közgyűlés kihagyta.

* Ez a tétel így mereven kimondva félremagyarázásra ad okot s már is visszahatást keltett éppen Sinka ellen, ki pedig az autonómikus iskoláknak eddig a legelszántabb s erősebb bajnoka volt. Ki kell azért részletesen fejteni, hogy a jelen helyzetben miért ez az egyedüli kivétel ut s miért előnyösebb ránk nézve a mostani részleges államosítással szemben a népiskolai ügynek államiva tétele? A feleletet az illetőktől várják. Szerk.

Az egyházmegyei pénztár tőkésítendő pénzének kikölesönzése tárgyában elfogadta a közgyűlés a gazdasági bizottság javaslatát, hogy a kamatláb még most ne szállíttassék alább, hanem a kölesönközvetítőknak a tőke után 2% jutalék biztosíttassék a pénztár terhére.

Engedélyeztetett a kabai fekvőség eladása, a berettyóújfalusi házastelekvétel; a zsinati lehető újabb intézkedéshez való alkalmazkodás feltétele mellett beléegyezik a közgyűlés, hogy a debreceni egyházközség a közalapi járulékot újabb 5 évre évi 3200 koronával megválthassa. Tudomásul vétetett hogy a debreceni egyházközség egyetemi alapítványa ügyében hozott egyházmegyei határozat ellen beadott felebbezés visszavonott. A biharudvari egyházközség új adókulcsa megerősítést nyert, de a bárándi módosult díjlevél előbb egyházközségi közgyűlési ellátást igényel. Két rendbeli hencidai alapítólevél megerősítetett. Az egyházmegyei értekezlet megtartása 1906-ról is jobb időkre halasztatott el. Az istenitiszteleti rendtartásra vonatkozó javaslatra nézve kimondja a közgyűlés, hogy az ügyet nem tartja kellően előkészítettnek, s ilyen értelemben intéz fölterjesztést az egyházkerületre. A bárándi korpótlék folyósítása, több rendbeli iratoknak a levéltárba való utalványozása tudomásul vétetett; Bárándon az egyház részvételével alakítandó közkereseti társaság alapszabályzata átdolgozás végett visszaadatik; egyébként a tervelés elvileg helyeseltetett. Érdekes határozatot hozott a b-újfalui presbyterium, hogy t. i. a népiskolai bizonyítványt csak a hátraléktandijnak a kifizetése után adja ki; ezt a közgyűlés megerősítette. Óri Sándor felsőjósai tanító meglebebbezte a presbyterium azon határozatát, mely az ő lakberváltását 80 koronában állapította meg. A felebbezés nem lévén felszerelve a vonatkozó perbyteri végzéssel, nem volt tárgyalható. Hosszas tanácskozás folyt végül a sámsóni presbyteri határozat felett a lelkészi fizetés 1000 illetve 500 koronás emelése tárgyában. A presbyteri határozat kellő ellátás végett visszaadott az egyházközségi közgyűléshez. Kinevezetvén a jegyzőkönyvhitelesítő bizottság: a közgyűlés az elnökség éltetésével oszlott el.

R—r.

KÜLÖNFÉLÉK.

— *Az előfizetési díjak és hátralékok beküldésére tisztelettel kérjük lapunk járatóit.*

A püspöktől.

A)

2596/1905. sz.

Az egyházkerületi tanügyi bizottság gyűlése folyó évi október hó 12. (Tizenkettedik) napján délelőtt 9 órakor a főiskolai kis tanácsteremben leend.

Ezen gyűlésre e bizottságnak tagjai u. m.: Kiss Áron püspök, Gr. Dégenfeld József főgond-

nok, Szél Kálmán, Görömbei Péter, Dávidházi János, Sütő Kálmán, Kiss Albert, Könyves Tóth Kálmán, Fekete Márton, György Endre, Baksa Lajos, Domahidy Elemér, Ujfalussy Béla, Dóczy Imre, Simonffy Imre, Szegedy Gyula, Dr. Papp Tibor, Papp Imre, Gergely Antal, Gaál Kálmán, Szegedy Károly, Benkő Lajos, Kálmán Lajos, Hajnal Elek, Dr. Böszörményi Emil, M.-szigeti főgymn. igazg., H.-m.-vásárhelyi gymn. ig., Mezőturi főgymn. ig., Kisujszállási főgymn. ig., Békési főgymn. ig., H.-nánási főgymn. ig., H.-böszörményi főgymn. ig., Karcagi főgymn. ig., Szatmári főgymn. ig., Debreceni főgymn. ig., Debreceni fels. leány isk. és tanítóképző, s a Szatmári igazgatókat, mint a bizottságnak tagjait, midőn meghívom, becses megjelenésüket várom.

B)

2597/1905. szám.

A debreceni ev. ref. főiskolai igazgató-tanács gyűlése folyó évi október hó 13 (Tizenharmadik) napján délelőtt 9 órakor a főiskolai kistanács teremben leend.

Ezen gyűlésre Fötiszt. Kiss Áron püspök, Mélt. Gr. Dégenfeld József főgondnok, Simonffy Imre isk. gondnok, Szél Kálmán, Dávidházy J. Sulyok István, Görömbei Péter, Szikszay Zoltán, Sütő Kálmán esperes urak. György E., Fráter Barnabás e. megyei gondnok, Ujfalussy Béla főjegyző Rázsó Gyula, Kiss Elek, Kiss Albert, Dicsöffy József, K. Tóth Kálmán, Kovács József, Dr. Nagy Zsigmond, Dr. Szikszay Szabó József, K. Kiss József, Dr. Ferenczy Gyula, Csiky Lajos, Orosz István, Sass Béla. Dr. Gulyás István, Nagy József, Karay Sándor, Dóczy Imre, Márk Endre bizottsági urakat mint az igazgató-tanács tagjait midőn meghívom és becses megjelenésüket várom, teljes tisztelettel vagyok:

Debrecen. 1905. szeptember hó 11.

a püspök helyett:

Dicsöfi József,
egyházkerületi főjegyző.

— **Csokonai** szülőházát a folyó évben Debrecen város a maga számára megvette azon közgyűlési határozattal kimondott célból, hogy abba a debreceni Csokonai kör és más kulturális intézmények otthont találjanak. Debrecen város ezen határozatával ismeretes áldozatkészségének és a kulturális érdekek iránt való érzékének újabb fényes bizonyítékát adta. Sajnos azonban, úgy halljuk, hogy éppen a Csokonai ház megvételére a közfigyelmet felhívó és a ház megvételét leginkább sürgető Csokonai kör vágyai nem fognak beteljesedni, mert ha az eddigi terv megvalósul, a Csokonai kör alig nyer számba vehető helyiséget a Csokonai házban. A terv szerint első sorban a II. kerületi rendőrkapitányság és a felállítandó

honvéd önkéntesi iskola nyer elhelyezést. Ezen esetben a Csokonai ház megvétele alkalmával emlegetett célok meg nem valósulhatnak. Azt sem hagyhatjuk megemlítés nélkül hogy a rendőrkapitányság és a honvéd önkéntesi iskola a Csokonai ház megvételére kitűzött célokkal össze nem egyeztethetők, de különösen a kulturális intézményeket magában foglaló épületben a rendőrkapitányság éppen nem foglalhat helyet. Annyi kétségtelen, hogy a terv végrehajtása esetén a Csokonai kör igen szűk helyiséget fog kapni a mely még gyűjteményeinek megfelelő elhelyezésére sem lesz alkalmas, a Csokonai kör szükségleteinek megfelelő helyiség nyérése iránt táplált reménytől pedig ismét hosszú időre elesik. Reméljük azonban hogy Debrecen város ügyeinek a kulturális intézmények iránt érzékkel bíró intézői az eddigi tervet úgy módosítják, hogy a Csokonai kör igényei, ha egyelőre mérsékelt formában is de legalább némileg ki-elégíttetnek.

— **A nagyvárad református tanítónőképző felavató ünnepélye** e hó 8-án folyt le. A mi után a bihari reformátusság évek óta epegett, valóra vált: leányait saját intézetében nevelheti. Az ünnepélyt Szél Kálmán nagyszalontai esperes magas szárnyalású imája nyitotta meg. Utána Sulyok István bihari esperes tartotta meg főlavató beszédét. Az Istennek áldásáért esdő imádság s az Istenek megsegítő kegyelmét hirdető beszéd harmonikus ölekezése hirdette a bihari és nagyszalontai egyházmegyének ez új ref. intézetet létrehívó áldozatkészségét. Az iskolai élet Sáfrány Lajos intézeti igazgató székfoglaló értekezése nyitotta meg, melyben a modern feminizmusról szólott nagy tudással; ékes-szólásával a hallgató közönség szívét magával ragadta. A vendég seregben ott volt Nagyvárad színe-java; a bihari egyházmegyei közgyűlés közönsége; a nagyszalontai egyházmegyéből s a debreceni tanítóképző intézet tanári karából érkezett kedves vendégek; az új intézet tanácsában képviselt érmelléki egyházból is volt vendég.

— **Felhívás és kérelem.** Az alább felsorolt özvegy lelkésznék mindezeideig nem küldték be nyugtáikat s így nem is vették fel azt az 50 k. segélyt, melyet a ft. egyházkerületi pénztár néhány alapjának jövedelméből részökre már a folyó 1905. évre is kiutalványozott. Tisztelettel kérem a felsorolt t. özvegy lelkésznéket s rajtuk kívül az illető nt. lelkész vagy nt. esperes urakat, méltóztassanak a nyugtákat beküldeni, illetve azoknak a beküldésére az érdekelt feleket figyelmeztetni. Egyenként nem lehet megkeresni őket, mert lakásukat csak az első beküldött nyugta után vehetem számba. Az özvegyek a következők: Bodnár Lászlóné, Bota Józsefné, Csobai Józsefné, Csorvási Pálné, Felvinczi Istvánné, Gönczi Kálmánné, Kiss Károlyné, László Istvánné, Móricz Károlyné, Rácz Lajosné, Szabó Józsefné, Szabó Samuelné, Szalontai Jánosné, Széles Ferenczné, Varga Istvánné. Kiváló tisztelettel vagyok Debrecenben 1905. szept. 11-én Rózsa Sándor egyházkerületi pénztárnok.

— **Ritoók ünnep.** A bihari ref. egyházmegye közgyűlésének keretében egyszerű, szép ünnepélylyel róttá le háláját néhai nagy nevű gondnoka Ritoók Zsigmond iránt. Szept. 8-án délután négy órakor kezdődött a vármegyeház nagy termében ez ünnepély. Az ev. ref. énekar gyász éneke után Sulyok István esperes mondott rövid, emelkedett megnyitó beszédet, s felkérte Veress István révi lelkészt emlékbeszéde megtartására. Veress beszédének bevezető részében kifejti, hogy miért ragaszkodott Ritoók oly törhetetlen erővel a református egyházhoz. Majd hozzá fog e puritán élet rajzolásához. Művészi kezekkel festi gyermek korát; a bibliai szellemmel tölt szülei házat; Deákkal való ismeretségét; családi életét. Leírja három felnőtt gyermekének elvesztését, a mely veszteségek egyre közelebb viszik a sírjához, Tanulmányában kimutatja hogy jogi működése összhangban van Jézusnak a jogról való fölfogásával; nem ismerte el a mit Tolstoj és Sohn mondanak, hogy az evangéliom ellene mond a jognak, Fölemli a tanügy terén kifejtett tevékenységét: sokáig volt nagyvárad iskolaszéki elnök, megalapítja a „Gyermek barát“ egyletet. Részletesen föltárja egyházi működését: 1872-ben választják meg a bihari egyházmegye tanácsbírójává. 1877-ben gondnokává. Az egyetemes református egyház dicsekedése. Világító szövetség, vezérlő alak. Föllandítja a nőnevelés, a missio ügyét. Sürgeti, hogy minden egyház teremtsen egyház fentartási alapot. Életének célja: a jövő biztosítása. Veress beszéde az akadémiái emlékbeszédek magaslatára emelkedék. Ritoók jellemvonásaiból kiemeli, hogy: idealista; tele Krisztusi szeretettel; türelmesen viseli az élet csapásait; míg mások könyvet hullattak volna, ő könnyeket szarít; sírkövére illenek: „Itt nyugszik a názáreti Jézus egyik leghivebb tanítványa.“ Szereti egyházát, mint Luther; szelid, mint Zwingli; puritán mint Kálvin; különösen Kálvin volt rá nagy befolyással: de mint Kálvinnak tanítványa sem felejt, hogy a XIX-ik század gyermeke. Méltán kiált fel Veress beszéde végén: „mert nem rendezkedett be úgy a természet, hogy az ily kiváló szellemi erőkre rázzák le magokról oly hamar a külső porhüvelyt.“ Vesselényinek Kölcseyről mondott szavaival fejezi be: „Ő nem mi közénk való volt, mert jobb volt mint mi“ . . . Ez emlékbeszédet az egyházmegye külön füzetben fogja kinyomatni. Az ünnepélyes emlék gyűlésen, melyet az énekar gyászdala zárt be jelen voltak Szél Kálmán és Dombó Lajos esperesek is.

— **Leszállított áru könyvek.** Zoltai Lajos munkái közül olesón szerezhetők meg, közvetlenül nála (Debrecen, városi közlekvéltár) a következők: 1. „Deb-

reecen a török uralom végén 1662—1692.* 212 So oldal három térképpel. A szakkritika igen kedvezően fogadta. 2. „Debrecen és vidékének urai 1200—1400 között.” 42—80. oldal. Egy térképpel és 4 rajzzal. Amannak ára 4 korona helyett 2 k. 40 f. emezé 60 f. helyett 40 f. Vidékre 10 f. postai költséggel több.

— **A debreceni ev. ref. egyház tisztviselői** a következő kérvénnyel kérik fizetésök javítását. Nagytiszt. és Tek. Presbyteri Közgyűlés! A mindinkább reánk nehezedő anyagi gondok: a mindennap sulyosabbra váló megélhetés; jövőnk felett való aggodalom egyfelől; másfelől a nt. és tek. Presbyteriumnak atyai jó indulatban soha sem szűkölködő gondoskodása azok iránt, kik hozzá méltányos támogatásért esedeznek: készítették minket, mély tisztelettel alólirottakat arra, hogy mint Egyházunknak tisztviselői kérjük szolgálati éveink után eső törzsfizetésünkhöz mért visszamenőleges korpótlék és lakbér illetmény kedvezményének megadását. Nt. és tek Presbyteri Közgyűlés! Az állam igen régi idő óta, a főiskola a tanárookra vonatkozólag több mint 30 éve, többi tisztviselőire nézve 1902. óta életbe léptették tisztviselőikkel szemben a korpótlék s lakbér megadásának kedvezményét, azon humánus elvből indulván ki: méltányos és emberies dolog, hogy akik erejük legjavát valamely ügy szolgálatának szentelték, erejük fogytán némi viszonzószolgálatban részesüljenek buzgalmukért. Mély tisztelettel esedezünk azért a nt. és tek. Közgyűlés kegyes színe előtt hogy fizetésünkhöz s szolgálati éveinkhez mért visszamenőleges korpótlék lakbér illetmény folyósítását elhatározni méltóztassék, annyival inkább mert mi tisztelettel alólirottak lakbért nem élveztünk eddig, előmenetelünk fizetésfokozat szerint kizárva, törzsfizetésünk, a fent hivatkozott tisztviselőkéivel szemben aránylag csekély. Tisztelettel bátrak vagyunk megjegyezni, hogy a tökepénztár ereje e kiadásokat különben is megbirja: az 1904. évre 15859 kor. 69 fill. növekedést tüntetvén föl. Alázatos kérésünk tiszteletteljes megújítása, a főiskolai, valamint az egyházi tisztviselők fizetése, korpótléka és lakbérére szóló kimutatás tiszteletteljes csatolása mellett maradtunk Debrecenben 1905. szept. 7., a nagytiszteletű és tekintetes presbyteri közgyűlésnek alázatos szolgálai: Csobán József pénztárnok, Szücs Elek ellenőr, Nagy László számvevő, Hódy Béla levéltárnok, Otrókoci Végh János gazdasági gondnok, Kató László árvák gondnoka, Timár Imre irnok. — *Főiskolai tisztviselők fizetése*: Pénztárnok törzsilletménye 2400 k., korpótléka 1000 k., lakbére 600 k. Ellenőr törzsilletménye 2000 k., korpótléka 600 k., lakbére 600 k. Pénztári tiszt törzsilletménye 1200 k., korpótléka 400 k., lakbére 600 k. Háznagy

törzsilletménye 2000 k., korpótléka 600 k., lakbére 600 k. Városi irnok törzsilletménye 1300 k., lakbére 200 k. — *Egyházi tisztviselők fizetése*. Pénztárnok törzsilletménye 2400 k., Ellenőr törzsilletménye 1800 k., Számvevő törzsilletménye 1800 k., Levéltárnok törzsilletménye 2000 k., Gazdasági gondnok törzsilletménye 1400 k., Árvák gondnoka törzsilletménye 1200 k., Irnok törzsilletménye 1300 k.

— **Orgona átadás.** Hont megyei Házasnényé község temploma részére Országgh Sándor rákospatolai (Budapest mellett) orgonagyáros cégnél megrendelt új orgona átvétele előtt az orgona szakértői vizsgálat alá vétetett, melynek eredménye szerint, az úgy esinos kiállítás mint kellemes erőteljes hangjával teljes megelégedésünket kiérdemelte s mint kifogástalan művet örömmel vettük át. Drozd Pál s. k. lelkész. Gyürky Antal s. k. kántor.

— **A liturgiáról.** Mikor a Sárospatakon készített liturgiát elolvastam, eszembe jutott a Szentgyörgyi köntösse, melyben mikor a Mária Terézia királynő asztalánál megjelent, nemcsak a vendégek, de maga a királynő is elbámult, de még inkább mikor a kontót a szabó kiadta. Kérdőre is vonta Szentgyörgyit a királyné, ki azzal vágott ki a bajból: „Hát mikor kérdeztem tőled szép királynőm, hogy mik azok a kerek valamik a papíron, nem te mondtad e, hogy azok semmik, csak cífraságok. Én is hogy az öltözet cífrább legyen, még egy cífrát írtam hozzá. De te ne neheztelj szép királyném, mert az öltözetben is a miket a szabó reá rakott azok is csak semmik, csak cífrák. Hanem fizesd ki a kontót. Ilyen cifra köntöshöz hasonló az a liturgia tervezet is. De az halva születvén nem is élt meg requiescat, im pace. Annak, ha megélt volna, csak egy kereszttel diszitett olvasót kellett volna a nyakába tenni s kész lett volna a pápista istenitisztelelet. Mert az író Zwinglit tartotta szemé előtt, ő pedig mint kezdő reformátor még nem volt egészen megmenekedve a pápista ceremóniától. Kálvin pedig mindattól mi nem tartozott az Istennek „lélekben és igazságban való imadására, a vallást megtisztította. A konventi bizottság munkálatára is volna némi megjegyzésem, de nem akarok olyan sokat és akkora rakás polyvát összehalmozni, mint az arról való írók, csak azt mondom, hogy én a Miatyánkot megtartandónak vélem az eddigi helyen, a főének utáni imádság után, mert ezt maga Jézus hagyta fenn, a nép is hozzá van szokva, ennek a maga helyén való el nem mondása botrány lenne. Ez az istenitiszteleletnek legdrágább gyöngye. — Ennél hosszabb cífrább imádságot írhatnak és mondhatnak, de jobbat még senki sem írt. Ezt hátul tenni nem tartom helyesnek. Ez után he-

lyesnek látom megtartani az éneket, részint hogy a pap egy kissé megpihenjen, részint hogy a hallgatóság lelkülete felfrissüljön és a teksztus meghallgatására és a predikációra annál fogékonyabb legyen. A predikáció után mi ismét Miatyánkot mondunk, de ez ha elmarad sem okoz botrányt. Ez után hirdetünk, s némelyek meg a házassági hirdetést is gyakorolják. De ez miután már a lakadalom is elfolyt, eső után köpönyeg. Ezek után imát mondunk. És énekelünk. A mi a többiekkel illeti azok csak cifraságok polyva rakások és nyujtványok. A konfirmációkor szükségesnek tartom a vizsgát. Legalább 3—4 fiu és ugyanannyi lány feleletét. De a hol kevés a gyermek, ott mindenik felelhet. Mert ezzel mind a szülőkbe, mind a gyermekekbe mintegy nemes ambiciót keltünk, kik egész meglepéssel jönnek ki a templomból, miután az urvacsora vétele után az urasztala körül letérdepelve megáldattak és a szülőkkel együtt érettek imádkoztak. Nem is igen szokott szárazon maradni senkinek szeme ez alkalommal. Ezt elhagyni kár lenne a konfirmációból. Denique. Én mint régi öreg pap megvagyok elégedve e néhai Nagy Péter-féle liturgiával s nem szeretném ezt ismét a régi hosszú reverendába öltöztetni. *Simon Élek* vadasdi ref. pap.

— **Orgona-avatás.** A vencesellői ev. ref. egyház miután 8 év előtt Benz György zalaegerszegi orgona-építő által készített orgonája teljesen hasznavehetetlenné vált, Kerékgyártó István debreceni orgonaépítővel egy 8 változatu új orgonát készíttetett 2800 korona értékben, melynek fölavatása aug. 27-én ejtetett meg. A fölavató istenitiszteleten, mely új kenyéri urvacsora-osztással volt egybekötve, előimádságot mondott Görömbey Péter nagykállói lelkész, felsőszabolcsi esperes; Jelenések könyve XIX. r. 1—10. versei alapján egyházi beszédet tartott Andrassy Kálmán buji lelkész; ágendázott Veress János paszabi lelkész s Keresztury Sándor balsai lelkészszel együtt urvacsorát osztott. László Gyula helybeli lelkész pedig fölvasta az új orgona létrejöttének rövid történetét s azoknak neveit, kik az orgona javára Amerikából pénzbeli segílyt küldöttek. Délben közébéd, este tánevigalom volt s ez utóbbin az orgona javára befolyt 300 korona.

— **Beiratkoztak** a debreceni kollégium tanulói közzé szept. 15-ig. A) Theologia akadémián: I. é. 45. II. é. 34. III. é. 27. IV. é. 25. Összesen 131 (tavaly volt 115 + 16.) Jogakadémián I. é. 66. II. é. 70. III. é. 34. IV. é. 9. Összesen 179. (tavaly volt 203 — 24.) Gymnasium. I. a. 72. I. b. 72. II. a. 56. II. b. 57. III. a. 41. III. b. 45. IV. a. 58. IV. b. 54. V. 68. VI. 59. VII. 44. VIII. 55. Összesen 681. 702. fogyás: 21, (egy paralell osztály megszűnt.) Tanítóképezde: I. o. 50. II. o. 45. III. o. 45. IV. o. 71. Összesen: 211. (tavaly 212 — 1.) *Soós Lajos* háznagy. — Érdekesnek látjuk meg-

jegyezni, hogy a tápintézeti, bentlakási és alapítványi jótéteményeken kívül a tandíjkezdmények a kollégiumi tanulók részére mintegy 24000 koronában állapíthatók meg. Ez összegből gimnáziumi tandíjat számítva esik a tanítóképezdére 9200 k. itt t. i. tandíj nincs, tehát az egész elengedésbe hozatik. A főgimn.-ra 5600 k., a theologia akadémiára 6200 k., a jogakadémiára 2400 k. Összesen 24,000 korona. Ennyi az összeg, a melylyel a közszükségleti alapok a tanulóknak adott jótéteményekhez hozzájárulnak. Tekintve az iskola helyzetét, a fejlesztés szükségét, ez összeg erejéig a kollégiumot a kerületnek kell kárpótolni, melynek javára a kedvezmények esnek s melynek államsegélyből, vagy más forrásból elvégre is támogatni kell ez iskolát mint első pártfogónak.

— **Gyászhir.** Megdöbbenéssel értesültünk, hogy Osváth Ferencz a békési ev. ref. főgymnasium igazgatója egy heti súlyos betegség után váratlanul elhunyt. Halálát, mely ugy az iskolára mint a családra nézve pótolhatatlan veszteség, bécsavarodás okozta, melyen az orvosi mütét se segíthetett. Temetése mint történt, az alábbi gyászlevél is jelenti. Özv. Osváth Ferenczné született Varga Eszter, gyermekei: Ferencz, Esztiike, Gyula és Béla ugy a maguk mint az összes rokonság nevében fájdalomtól megtört szívvel tudatják a felejtethetlen férj, legjobb apa és rokonnak *Osváth Ferencznek* a békési ev. ref. főgymnasium igazgatójának folyó hó 8-án este 9 órakor, életének 59-ik, boldog házasságának 27-ik évében rövid szenvedés után történt gyászos elhunytát. A boldogultnak földi maradványai folyó hó 10-én délután fel 4 órakor tognak a békési ev. ref. főgymnasiumból a szélnalmi temetőben örök nyugalomra helyeztetet. Békés, 1905. évi szeptember 9-én. Vigasztalás és részvét az élőkhöz. Aldás és béke az elhunyt poraira!

Tartalom-jegyzék: Oh jöjj kegyelet . . . Dombi Lajos. — Az iskola. Dr. Ferenczy Gyula. — Az öreg Graduálról, adalekul a ref. éneküghöz. Finis. Vén diak. — A délmagyarországi szerbek közötti missió érdekében. Szalay J. — Adebreceni református Kollégium adattára. Balogh Ferencz. — T a n ü g y: Sinka Lajos elnök beszéde. — A nő paedagogiai hivatottsága és a tanítónő kérdés. Sáfrány Lajos. — A magyar ev. ref. tanítók országos közgyűlése. Kecskeméthy László. — K ö z é l e t ü n k: A debreceni egyházmegye közgyűlése. R-r. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **DR. FERENCZY GYULA.**

Pályásat

A székelyi egyház lelkészi állására (felsőszabolcsi egyházmegye) pályázat hirdettetik.

Jövedelem: föld, fapénz stb. cimen a vall.

és közokt. miniszter által eszközölt felszámítás szerint 799 kor. 73 fill. kongrua: 1600 kor.-ig 800 kor. 27 fill. így az egyház negyedosztályu.

Teljesen felszerelt pályázati kérvények f. évi október 12-ig Görömbei Péter espereshez (Szabolcsmegye, Nagykálló postaállomás küldendők.

Debrecen, 1905. szept. 14.

Kiss Áron
püspök.

Megbízható és szorgalmas

ÜGYNÖKÖK

olyan vidékről, **a hol a szőlő megte-
rem** és szőlőmíveléssel foglalkoznak és
a hol a filoxera pusztításait már meg-
kezdette vagy pedig a hol szőlőültetéssel
foglalkoznak: szép, állandó és biztos
mellékkeresetre tehetnek szert, ha czimü-
ket közlik **Hegyi Lajossal Budapest,
Király utca 18 I.**

Éppen most jelent meg

a legújabb 1905/6. tanévre szóló könyv, tanszer,

✻ ✻ ✻ ✻ egyházi művek ✻ ✻ ✻ ✻

Képes árjegyzéke

és az **S. Szabó József** debreceni főiskolai
tanár szerkesztésében a

Magyar Prot. Történeti Irka

rendkívül finom vastag papíron, kemény vastag
simított fedéllel, magyar, német, diktandó és
számítási vonalozással és 16 életrajzzal

100 drb. ára **K. 1'80**, 1000 drb. ára **K. 16'20**

Kívánatra úgy a jegyzékből, mint az irkából mutatvány
példányt küld ingyen és bérmentve

HEGEDŰS és SÁNDOR

előbb László Albert és Társa

protestáns irodalmi könyvkereskedése és iskolai
tanszer-raktára

DEBRECENBEN.

ALAPITTATOTT:
1845-BEN.

ALAPITTATOTT:
1845-BEN.

A nagytiszteletű lelkészek, tanárok és tanító urak figyelmébe!

Van szerencsém szives tudomására hozni, hogy a

==== tavaszi idényre ====

raktáram mindennemű **írfi és fiu ruhákkal** dúsan fel van szerelve.

Nagy választékban, elegáns kivitelben, tartós anyagból szolid árak mellett beszerezhetők:

|| **férfi és fiu öltöny, felöltő, szalon ruha, gyermek costum, esőköpeny** ||
(havelock), iskola ruha, zsinatkabát, palást, főveg stb.

Mérték szerint külön osztály. ~~~~~ Ev. ref. papi egyenruha.

Különös figyelmébe! Nagy előnyben részesülnek azon t. vidéki szülők, kiknek fiai helyben hallgatják az iskolai
elcadásokat, mert a részökre nálam vásárolt ruhákat díjtalanul javítom és vasalom.

Kitünő tisztelettel

NEUMANN M.

cs. kir. udvari szállító, elsőrangú az ország legnagyobb ruha üzlete

DEBRECEN, Piac-utca 49., a m. kir. főpostával szemben